

10. Örülj neki, hogy vége a *gyermek századának*; mert ez nagyon balga jelszó volt. Hadvezéreink 50 és 70 év közti férfiak s a derék fiúk, a legifjabbak is, kik halálmegvetően vonulnak a harcba, komoly férfiakként fognak visszatérni nehéz férfimunkájukból s egész korukra reányomják majd lelkük bélyegét. Gy. Á.

Bél Mátyás a magyar és német nyelvről.

A mai háborúban reánk nézve nagyjelentőségű és előreláthatóan további művelődésünkre is nagyhatású lesz Németországgal való vállvetett harcolásunk a német és a magyar elem életéért s a műveltségében felgyült erkölcsi értékekért. Ebben az időben nem érdektelen idéznünk a XVIII. század eleje talán legnagyobb hatású magyar pedagógusának mai gondolkodásunkba illő szavait. *Bél Mátyásnak*, a pozsonyi ev. liceum rektorának, újjáteremtőjének, Melibœus álnévvel németek számára írt magyar nyelvkönyvében vannak ezek a sorok:

«E szerény munkát szerzője azzal az őszinte szándékkal írta, hogy anyanyelvét terjessze és egyszersmind a nagytekintetű német nemzetnek is szolgáljon. Ezért szívből kívánja, hogy a remélt haszon csakhamar meg is nyilatkozzék. És ahogyan a német nyelvet az ausztriai ház legkegyelmesebb uralkodása alatt Magyarország szívében beszélik, majd egykor a magyar nyelvet a két nemzet között létesítendő s mindkét nemzetre nézve felettébb hasznos kölcsönös érintkezés következtében beszéljék Németország legbelsőbb részeiben is. A szíves olvasó éljen boldogul és mondja a szerzővel: Áldja s egyesítse Isten a Német és Magyar Nemzetet!» (Der ungarische Sprachmeister, oder kurze Anweisung zu der edlen ungarischen Sprache. Pressburg 1729. XIII. kiadása: Pozsony, 1829.)

Ez az utolsó mondás a német eredetiben is magyarul van. A benne kifejezett óhajtás azt mutatja, hogy Bél Mátyást, mint sok más régi tankönyvíró, távoli célokra néző, mély tudatosság irányította ebben a munkájában is. S. I.

IRODALOM.

Fritz Giese, Das freie literarische Schaffen bei Kindern und Jugendlichen. 2 Teile. Leipzig, 1914. J. A. Barth, n 8° XIV + 220, IV + 242 l., 14 márka.

Azok az irodalmi munkák, melyekben a gyermekek szabadon, magukválasztotta, vagy tág körben megadott témán próbálják ki

képzelőtehetségüket vagy tudásukat, újabb időben egyre élénkebb érdeklődés tárgyai. Míg a tanuló számára a művészi alkotás okozta gyönyörűség egyértékese az ilyen munka, a pedagógus és a pszichológus számára ezernyi megszívélni való tanulság van benne. A gyermektanulmányozó irodalom már jó ideje figyelemmel kíséri a gyermekek spontán dolgozatait, de az első nagy, összefoglaló munka mégis a Giese vaskos könyve. E mű mint a *Zeitschrift für angewandte Psychologie und psychologische Sammelforschung* 7. kiadványa jelent meg s két részre oszlik: Az I. rész a gyermektanulmányozás szemj pontjából becses vizsgálati módszereket s a megállapításokat közli; a II. rész a rendelkezésére állott nagy anyagból a legérdekesebb szemelvényeket mutatja be. A gyermekek dolgozatai közt versek, prózaírásművek, elbeszélések, leírások, naplótöredékek, színmű-jelenetek, filozófiai és esztétikai értekezések, prédikációs elmélkedések üde és naiv változatossággal szerepelnek. Giese igen bőséges anyagot használt fel vizsgálataihoz: részint az iskolásgyermekek «szabad-témájú» házi dolgozatait, részint valamely külső ötlet (pl. ifjúsági folyóirat, pályázat) alkalmából keletkezett dolgozatok terméséből, részint pedig minden külső sugallat nélkül, teljesen a gyermek vagy az ifjú belső vágyából született munkákat. Mondanunk sem kell, hogy ezek nemcsak a legérdekesebb, de tanulmányi szempontból is a legjobban használható anyagot szolgáltatják. A vizsgálat menete és módszere teljesen statisztikai, tisztán regisztráló, anélkül, hogy — amint Giese sajnálkozva fejezi ki — finomabb analízisbe beleereszkedhetett volna. Hiszen oly különböző műveltségű, nemű, társadalmi osztályú és fel fogású gyermekekről van itt szó, akiknek életkora a 4—20 év közt váltakozik s akikben az alkotó-tevékenységen kívül jóformán semmi egyéb közösség sincs. Ám ha Giese csak számszerű adatokra törekszik is, még sem lehet elvitatni, hogy értékes eredményekhez jut, amelyeket igen ügyesen csoportosít és amelyekhez logikailag mindig helytálló következtetéseket fűz. A költői forma tárgyai az ő csoportosításában: a bölcelet, a természet és az erotika. A prózáé: saját élmények, a mese világa és a szociális élet. Giesenek ez a beosztása egyúttal megmagyarázza azt is, hogy milyen témák kívánják meg a prózai és melyek a költői formát. A költői műveknek egyharmada komoly hangulatú, a prózaiaknak 36%-a vidám. A hangulat persze szoros összefüggésben van a tárggyal. Ez az általánosságban tartott felosztás mindenestre természetesebb, mint amikor másutt hangulatok szerint behatódóbb részletességgel úgy csoportosítja a dolgozatokat és ilyen kategóriákat vesz fel: kedélyes, vidám, komoly, szomorú, tanulságos, romantikus, kómikus, kalandos, eszmélő, határozatlan, vallásos, érzéki, ironikus és kritikuss. Általában megállapításai sehol

sem mondanak ellent, hanem inkább megerősítik a gyermektanulmányozás eddigi eredményeit. Így pontos vizsgálatok bizonyítják be itt is, hogy a gyermek-költészetre mily elevenül hat: az iskola, a család, a gyermekélet fontos eseményei, az olvasmányok és a mozi. Még az osztálykülönbségek is szembeötlően jelentkeznek: a műveltebb osztályokhoz tartozó gyermek kifejező formái tökéletesebbek, mint a kezdetlegesebb társadalmi rétegekben. Általában a kis gyermekek költői dolgozataiban a nyelvbéli nehézségek mellett már csirájában meglevő eszme lappang. S emellett tisztán külsőségekben megnyilatkozó rím-kovácslás. Később a fantázia növekszik, vele kapcsolatban a nyelvi kifejező erő is, de a fantázia ezt lebírja, az előtérbe kerül és zabolátlanabb lesz. Ezért válik e fokon az alkotás logikátlanná. Végül a képzelőtehetség megkötötté válik s a dolgozatokon egységes gondolat uralkodik. Innen kezdve csak a formát kell javítani. Egyes képek még logikátlanak, némely rím rossz, olyik hasonlat túlbizarr. Nagyon érdekes eredményű a két nemre vonatkozó vizsgálat is. Főbb megállapításai ezek. A költészetben a fiúk komolyak, leányok vidámak. Prózában megfordul a dolog. Leányok a prózát, fiúk a költészetet helyezik előtérbe. Masculin kvalitások: az irónia, a szatira, a kritika; a nőt érzelmi mozzanatok jellemzik. A fiúk munkáiban több az eredetiség, az önállóság, a lányokéiban több a sablon, a tradíció. A fiú költ, a leány ír. És egyformán jellemző mindkét nemre, hogy a pubertás korában a misztikus tárgyakat kedveli. Ezzel kapcsolatban igen érdekes következtetésekre jut Giese az erotikával foglalkozó fejezetben. Noha ő maga nem freudista, mégis úgy látja, sok olyan kifejezés, szó, kép van a gyermekek dolgozataiban, melyek mögött erotikus képzetek húzódnak meg. Általában a leányok korábban ismerik fel az erotikus költészetet (eltekintve a lehetséges gyermekkori erotikumoktól) s kiváltképen a semitafajhoz tartozó leányok látásának hamarabb erotikusan költeni és érezni, mint a többiek. Átlagosan a 12. év körül ébred fel az erotika, elrejtőzik a vallás, természet vagy egyéb symbolumok mögé, subjektíve a 16—17. év körül éri el tetőpontját és a 18. évtől kezdve objektíve uralt erővé válik. Általában ritka pontosság az adatgyűjtésben és nagy körültekintés a hozzája fűzött következtetésekben jellemzi Giese munkáját. Bizonyos megállapításai valószínűleg csak a német gyermekekre vonatkozóan érvényesek, mint pl. az, hogy a gyermekek költött versek túlnyomó százaléka jambusi formájú. Az is kétségtelen, hogy gyermekek dolgozatairól nem lehet mindig tudni, vajjon nem korrigáltak-e bele felnőttek. Az adatgyűjtés pontossága minden gyermektanulmányi vizsgálatnak legkényesebb problémája s aki ismeri kivált az iskolai dolgozatokkal űzött visszaéléseket, csöppet sem fogja túlzottnak tartani

ez aggodalmunkat. Talán még azt az ellenvetést lehetne Giesenek tenni, hogy munkájában kizárólag csak a normális gyermekek irodalmi termékeit méltatja figyelemre, holott épen a mi gyermektanulmányozóink: Ranschburg, Nagy László, Vértés stb. dolgozatai bizonyítják, mennyire fontos eredményeket lehet leszűrni a rendellenes és fogyatékos szellemi képességű gyermekek vizsgálatából. Mindezek kritikai megjegyzések, melyek nemhogy csorbítanak, hanem inkább emelik a könyv első részének értékes megállapításait. Ám ott, ahol a magyarázatok és a következtetések megszűnnek, hogy a II. részben helyet adjanak a gyermekek kiválogatott dolgozatainak, megszűnik a kritika is, hogy a tiszta — itt-ott szinte csodálkozó — élvezetnek adjon helyet. Mert valóban alig lehet élvezetesebb olvasmányt képzelni, mint a 4—20 éves fiúk-lányok üdítő és friss szellemének termékei közt lapozni. Itt ahol 9 éves drámaírókkal, 10 éves causeurokkal és 12 éves korban Baudelairet utánérző költői tehetségekkel társalgunk és ahol egy 13 éves fiúcska arról értekezik, hogy minő hatással vannak a nagy városi architektura szépségei a környezetre, itt abba a csodálatos intelligenciába tekintünk bele, mely a német gyermekek világát már iskoláskorban eltölti. A német lélek szelid érzékenysége finoman ringatózik bele a kor egész kultúrájába s egyetlen oldallal szemben sem fogékonytalan. Szinte érezni a német idealizmus nevelő szellemét, melytől azonban a legpraktikusabb kérdések sem idegenek. Aki látni akarja, miért kiapadhatatlan forrása a német kultúra most és még soká az egész világ szellemi és materiális fejlődésének, jól teszi, ha belenéz a jövő német nemzedék lelkébe azokon az ablakokon, melyeket Giese nyit a számára. Bizalommal és meghatottan fog rájuk tekinteni.

Nádai Pál.

M. Fabius Quintilianus szónoklattana tizenkét könyvben.

I. kötet: I—VI. könyv. Ford. Páiser Albert. Bpest, a M. T. A. Classica-Philologiai Bizottságának kiadása. 1913. 8°, 553 l. 6 K.

Különös véletlen, hogy Erasmus és Montaigne magyar fordításával majdnem egy időben megjelent a magyar Quintilianus is. A régibb tanári nemzedék jól ismeri, különösen X. könyvét; ezt iskoláinkban hosszú ideig sikerrel olvastatták. Egészben véve nem könnyű olvasmány; azért a fordító a magyar pedagógusok rendjének hasznos szolgálatot tett fáradságos munkájával.

Az Institutio Oratoria tulajdonképen vezérfonal az ékesszólás elsajátítására. A pedagógust azonban elsősorban az érdekli, hogyan vélekedett az első «államilag alkalmazott» pedagógus időszámításunk első századában olyan nevelésügyi kérdésekről, melyek ma sem vesz-

